

B. M. II, 173.
h. 48, 6.

X 1862408

Q. D. B. V.

Incliti Senatus Philosophici
Consensu

DISSERTATIONEM

De

TORNEMENTA
MENTIS,

Bon

Ritter-Turnieren

Publico Eruditorum Examini
subjiciuntur

M. FRIDERICUS SCULTETUS,
Lipfiensis,

&

FRANCISCUS Kier / Gitzinensis
Bohemus, Philos. Baccal.

Ad d. ult. Decembr. Anno M. DC. LXXXIII.

H. L. Q. C.

LIPSIÆ,

Literis JUSTINI BRANDI.

FLORENTISSIMÆ REIPUBLICÆ
LIPSIENSIS

PATRIBUS CONSCRIPTIS

VIRIS

Præ-Nobilissimis, Magnificis, Ampliss.
Excellentissimis, Consultissimis, Prudentissimisq;

DOMINIS

CONSULIBUS,

PRO-CONSULIBUS,

Cæterisque Ordinis Senatorii Membris
Splendidissimis,

DOMINIS, PATRONIS ac PROMOTORIBUS
æternum devenerandis

exiguum hocce Academicorum studiorum
Specimen,

cum omnigenæ prosperitatis voto
humillimè offert

Cliens devotissimus

M. FRIDERICUS SCULTETUS, Lips.

J. N. J. A.

Th. I.

Torneamentorum vel Tornamentorum nomen sive prognatum est Germanico *Torneer* / *Turnier* / *Turney* / sive Torneamento & Turniamento Italorum, sive est Gallorum *tourner* aut *tournoyer*, aviam tamen Latinam, Abaviam Græcam Linguam agnoscit, cum illas voces à *tornare* omnes, hanc verò ἀπό τῆς τὸρνεύειν descendere haud obscure deprehendatur, torneamenta etiam vi vocis nihil aliud sint, quam tortuosa ac in gyrum tornata velut equestria exercitia.

II.

Ut ideò convenienter minùs illi faciant, qui à Tyrone, sive Tyrocinio vocabulum illud deductum volunt, nominatim *Otto Frisingensis Lib. 1. de gest. Friderici I. cap. 17. Goldast. Tom. 1. part. 1. rerum Aleman. ad c. 9. fol. 221. & ex eodem Wehner. in observat. pract. verb. Turnier p. 632.* illi quoque acu rem non tangant, quibus cum *Cuspiniano Diarii sui p. 631. Albino in der Meißnischen Chronicken tit. 10. p. 231. Hospiniano de Origin. Fester. p. 151. 6.* persuasum est, exercitia hæc Trojamenta prius, & postea corrupto vocabulo Tornamenta vocata esse, indeque Latino magis nomine ludos Trojanos appellari debere. De quibus omnibus prolixè legi potest perstringens præsertim hoc ultimum *Limneus J. P. Lib. VI. Cap. V. à §. 1. ad 7.*

III.

Incunabula verò nominis hujus cuinam strictim seculo veniant assignanda, non adeò liquet. Uno est barbaris cœpisse, ipsa res loquitur. Primùm illud de ludis equestribus ab Henrico Aucupe per Germaniam institutis atque iteratis sæpius ad Annum

A 2

usque

usque nati Servatoris 1487. nusquam autem de ullo alio ante id tempus celebrato usurpatum inveni : Benè tamen , quanquam rarius , aliis aliarum nationum hastiludiis sequiore tempore habitis nomen Torneamentorum ab Autoribus tributum observatur.

IV.

Quamobrem cum præcipuè de Nobilitatis Teutonicæ solennioribus belli simulacris adhibeatur , versabitur quoque circa eadem dissertationis hujus cardo. Illa verò natalem suam Autore Henrico I. Aucupe aliàs dicto nacta esse , apud omnes ferè in confessio est , ita tamen , ut quoad annum Decimi Seculi , quo Henricus imperavit , autores inter se discrepent , *Albino c. l. DCCCCXXXV. Munsteri L. III. de Germania c. 454. p. 897. DCCCCXXXIX. Georgio Rixnero DCCCCXXXIX. annum adsignantibus. Sed cum Henricus anno jam tum DCCCCXXXVI. morte sit abreptus Vid. Crus. Annal. Suevicorum Part. II. c. 1. p. 101. & Compend Hist. Eccl. Gothanæ Lib. II. c. 4. Sect. 2. p. 517. quem tamen Franciscus Modius Pandectarum Triumphalium Tom. II. Lib. I. fol. 15. seqq. ubi ex professo de Hastiludiis per Germaniam tractat , primo Magdeburgi celebrato Torneamento interfuisse memorat , filium quoque Othonem in Imperio Successorem depugnantium partes Ducis Thuringiæ titulo tunc temporis sustinuisse perhibet , cum Albino statuendum erit , judicante ita Limneo l. c. §. 12. Quâ ratione ipse itidem Modius in Chronologia putandus aberrasse , utpote primum istud Magdeburgense hastiludium ad annum DCCCCXXXIX. ibidem fol. 11. referens.*

V.

Item hic nobis movet *Pancirollus Rerum Memorabilium Lib. II. Tit. XX. p. 289. inventa ludicra ista belli simulacra à Manuele Comneno Imperatore Constantinopolitano esse tradens , nititur autem Niceta Choniata autoritate , locus exstat in Annalibus ejus Lib. III. rerum à Manuele Comneno gestarum p. 54. atque legi exscriptus potest apud Limneum l. c. §. XI. Qui etiam ipse Limneus proximè præcedente §. Torneamenta ab Henrico Aucupe primum quidem in Germaniam inuenta , non verò inventa pronunciat adducto inprimis Andre Fauym en Theatre d' honneur & de Chevalerie liur. X. chap. III. p. 1447. cujus verba Gallicè & Latinè ibidem adducit , quæ in compendium missa hæc ferè sunt : Errorem esse*

esse popularem, dicere: inventionem Torneamentorum ex Germania provenire & cœpisse tempore Henrici cognomento Aucupis, cum ejusmodi exercitia militaria Germaniæ nunquam visa, nec cognita, nec in ea habita unquam, sed Gallis & Anglis ordinaria.

VI.

Sed quod ad *Pancirollum* (1.) *Niceta* locus amplius nihil probat, quam quod Manuel Comnenus aliquando presentibus quibusdam Italicis militibus ludicrum hastarum instituerit certamen. (2.) Manuelli torneamentorum inventionem perperam vindicaret, quippe qui integris duobus post Henrici in Occidente obitum seculis Imperii Orientalis habenas capessivit, videlicet A. C. 1138. ut est apud *Cluverum Epitomes Hist. Totius Mundi* p. 491.

VII.

Pariter à scopo aberrant postremi duo: aut enim intelligunt absolutissimam illam Torneamentorum Germanis usitatam rationem, aut quemcunque conferendorum armorum in Torneamentis adhiberi solitorum modum: si posterius hoc, falsum est, ejusmodi militaria exercitia Germaniæ ante Henricum nunquam visa (α) quia probabile non est Germanos Anglis ac Gallis gloriæ virtutisque bellicæ antiquitate multò præstantiores, rudiores illis, in bellicis equestribusve fuisse exercitiis, præsertim cum (β) iisdem, quibus Angli & Galli usi sunt armis, atque eodem eorundem, ut consequens est, exercitio. (γ) Quoniam Henricus Imperator post devictos Hunnos, antequam Philippus Silentiarum ejus de Anglorum Gallorumque hastiludiis relatio exposceretur, sæpe belli simulacra exhiberet & prolusiones in armis decursionesque tam in equis, quam pedibus, perinde ut illud apud istas nationes se idem Philippus vidisse memorat: *Evolve Franciscum Modium l. c. fol. 5. & 6.* Accedit (δ) Quod Philippus oblectamenta armorum solenniora *d. fol. 6.* Imperatori dissvaserit, ob hanc rationem, quoniam virtus eorum omnium, qui expeditionem in Hunnos unà fecerant, in veris certaminibus satis inclaruisset: Oportet igitur Germanos ante certamen in armis ejus seculi equestribus fuisse exercitatos.

VIII.

Sin prius innuunt, contrarium potius obtinet, scilicet Anglos & Gallos ordinatissimam Torneamentorum rationem & disciplinam Germanis ferre debere acceptam, & omninò Henricum Aucupem

eiusdem & autorem existisse & inventorem. Quod ipsum etiam objectione illa : Philippum Togatæ militiæ hominem ideò ad Consilium de Torneamentis communicandum adhibitum esse , quod in exteris ea , Anglicis puta & Gallicis , terris sæpius exhiberi viderit , legesque observari in iisdem solitas diligenter & cum cura notarit ; non tam destruitur , quàm confirmatur ; cum quivis facilè intelligat , id factum ideò , ut inspectis aliarum Nationum ritibus atque statutis optima forma minùs ordinatis hæctenus Germanorum Torneamentis posset accommodari , pari ratione , quemadmodum nonnunquam Respublica antiquior à recentioribus aliis leges mutuatur.

IX.

Fuerunt tamen quibus adminiculantibus Auceps fœtum illud Torneamentorum edidit ; Præcipui erant Collegæ Quatuorvirales : Conradus Palatinus Rheni , Hermannus Dux Sæviæ , Berchtoldus Dux Baviaræ , Conradus Dux Franciæ Orientalis , penes quos Imperii IV. Principes summa rerum in Hunnica expeditione fuerat. Hi pro se quisque iussu Imperatoris tres optabant spectatæ ac equestris viros dignitatis , quibus & ipse totidem Imperator iungebat , quorum nomina *Modius c. l.* exhibet. Hoc etiam Quindecimvirale Collegium Consiliarii cuiusdam ac Syndici velut loco memoratum modò Philippum Imperatoris Silentiarium adhibebat.

X.

Ab his omnibus res ita fuit perfecta , ut laudatissimus Imperator primum articulum sive caput legum in ludis equestribus observandarum sanxerit : Quatuor deinceps alias ex ordine dicarint Palatinus , Sævus , Bavarus & Francus. Totidem constituti à Quindecimviris : Sextus autem consignandus relictus sit Meinolpho ab Erbach , Carolo ab Hohenheuen , Georgio à Wolfartzhausen , Ernesto à Grumbach , qui reges , prima vice institutorum Torneamentorum , primus nomine totius Nobilitatis Rhenanæ , alter Sævicæ , tertius Bavaricæ , Francicæ ultimus , exstiterunt. Qui simul Decem Articuli , uti diximus , & à quibus diximus , concepti Silentario Philippo examinandi & corrigendi oblatis sunt , qui alios ipsis duos adjecit.

XI. Hæ

XI.

Hæ igitur bis senæ quasi tabulæ, quas ordine recensuit *Modius c. l. à fol. 7. usque ad 9. Limneus* quoque Germanico idioma-
te è *Rixnero* adjunctis simul dubitationibus quibusdam de authenti-
tia earum exhibet *l. c. p. 105. seqq.* cum ad finem essent pertextæ,
Imperator præsentibus Imperii Principibus prælegi sibi in Gynecæo
easdem jussit, cumque sentiret, toti eas Concilio probari, statim le-
gis vim ipsis dedit, quibus observantia in decursionibus esset præ-
stantia.

XII.

Consideratis ita Torneamentis prout erant in fieri, ulterius
jam, ut in esse sunt, ea contemplabimur. Vix autem clarius egre-
gia hæc ac regia verè oculis nostris exercitia subjiciemus, quam si
& materiale eorundem & formale excusserimus.

XIII.

Materiale verò aliud personale, Reale aliud occurrit. Perso-
næ sunt vel indicentes, vel Dirigentes, vel pugnantes, vel Ministrantes,
vel Honorariæ. Personæ, quibus jus torneamenta indicendi competit,
illud vel absolutum habent vel communicatum. Absolutum non
nisi Imperatoris est. Vid. *Limneus l. c. p. 126. § 23.*

XIV.

Communicatum alii obtinuerunt immediatè, alii mediatè.
Immediatè Principes & Nobilitas IV. Imperii Circulorum, Rhena-
ni, Svevici, Bavarici & Franconici. Provocarunt enim ad talem
prærogativam ex singulari Henrici Aucupis concessione sibi com-
petentem, cum in Nono Gothingæ facto torneamento Saxones
inaudita & insolita quadam præsumptione & licentia omne jus sibi
vindicasse incusarent, referente *Modio c. l. fol. 46.*

XV.

Mediatè Reges Ludorum, quatenus illi, postquam in tornea-
mento aliquo ultimo electi erant publiceque renunciati nomine in-
tegrorum Circulorum potestatem habuere futurorum proximè Ha-
stiludiorum locum & diem determinandi. Equidem quartum or-
dine Torneamentum Ridacus, (Ridaczerus sed malè *Limneo* vo-
catur *d. l. §. 26. p. 127.*) Misniæ Marchio & Comes Mersburgen-
sis, Quintum Marchio Saxonix & Brunsvicensis Ludolphus, No-
num Ludolphus, Dux Saxonix ac Comes Supplimburgensis indixe-
runt;

runt ; Quoniam verò dicti illi omnes ad unum sententiam suam de instituendis ludis , imò totam eorundem rationem cum Franconici Circuli regibus non solùm communicârunt , sed reliquorum etiam è tribus aliis Circulis , regum consensum impetrare opus habuerunt , extraordinarium quid fuisse censendum erit. Vid. *Modius c. l. fol. 28. 30. & 44.*

XVI.

Dirigentium quoque munere præ cæteris iidem defuncti sunt reges sive præsides ludorum , die erwählte untern Turnier Rädte. Eorum quippe erat (1.) curare , ut locus torneamentorum æquabilis fieret , riteque præpararetur : (2.) de salvo conductu , hospitiiis , & cæteris necessariis rebus depugnaturis prospicere. (3.) Die Decursionis nomina eorum , quibus animus & licentia decurrendi , recipere & matriculæ inserere. (4.) lustrationi armorum & partitioni galearum adesse. (5.) Inter funes , dum torneamenta fierent , consistere cognoscendi ac judicandi causa , si quid forte legibus adversum committeretur. (6.) Ludo absoluto testimonium decursionis scripto comprehensum petentibus dare. Quamquam finito ludo ipsi etiam reges hi , novis ad hoc officium designatis rationes administrationis suæ reddere tenebantur , præsentibus ex quovis Circulo ad minimum tribus , qui iis ludis decurrerant , qui etiam acta regum suorum subscriptionibus suis & signis communire solebant. Quemadmodum hæc ita hinc inde collecta legi possunt apud *Limneum J. P. Lib. VI. Cap. V. §. 116. seqq. p. 159.*

XVII.

Herolti insuper erant constituti , quibus præsentibus inter futuri hastiludiis nomina apud Reges profiteri , ii verò , qui defuncti certamine tuerant , testimonium pugnae à regibus ludorum rogare opus habebant. Nec minus Moderatorum ludicrae Disciplinae , Curatorum item ad septa mentio injicitur , quorum hi funes incidere atque ita viam decursuris aperire , animadvertere etiam in eos solebant , qui animadversione dignum quid admittebant ; Illi verò debito tempore tubæ receptui signum dare jubebant. Quamvis *Limneus l. c. p. 160. §. 119.* suspicetur , eosdem hos cum Heroltis fuisse. Quem vide , ac prolixius quidem tractantem hac de re *Modium c. l. fol. 13. & seq.*

XVIII.

XVIII.

Præcipuum verò , quod ad scopum nostrum propius accedet , erit , ut Depugnantium in Torneamenti agmen perlustremus. Eorum alii Dirigentium simul ac certantium , Ducum scilicet functi , gregariorum alii munere. Duces erant (1.) Imperator & (2.) Reges circulatorum supremi , die *Obern Turnier Bote*. Et si qui aderant alii Imperii Principes. (3.) Reges Sodalitatum. Quivis enim è Quatuor Circulis v. g. Rhenanus distinguebatur in Superiorem , Medium & Inferiorem , vocabanturque partitiones illæ Sodalitates. Pro divisione autem illa tres cujusvis Circuli Sodalitatum constituebantur Reges , quorum quilibet certæ cuidam pugnantium turmæ præerat , certoque aliquo signo v. g. Cygni , Leonis , Equi , Coronæ &c. quoad galeam ornatus apparebat , quod signum quicumque Sodalitatis ejus conspiciebantur complices , pariter præ se ferre tenebantur.

XIX.

Talium Regum in secundo demum Torneamento mentio fit ; Fuisse autem Sodalitates jam tum in primo haud obscure colligitur è *Modio* illud describente , quamvis non certis sub signis extiterint , quæ secunda demum cura invenit colligente ita ipso etiam *Limneo* l. c. p. 132. §. 47.

XX.

Quoniam verò Imperatoris Regumque ac Principum magni nominis partes in Torneamentorum pugna nonnunquam fuisse dictum , quæstio haud inconveniens movebitur : An Hujusmodi personis sit consultum , ut in ludicris talibus certaminibus arma ipsi conferant. Equidem Ducis præsentiam in bellis multum facere ad vincendos hostes vel inde liquet , quod Brabantini semper aliàs à Bartholdis Grimbergensium Dynastis superati , ejusque causam , quod Dominum ipsi suum secum non haberent , reputantes , quamprimum Ducem infantem in castra deportarunt ac conflictus tempore in cunis argenteis jacentem inter duas arbores in conspectu totius exercitus suspenderunt , trium dierum prælio omni posteritati memorabili hostes profligarint , prodente *Gregorio Richtero* in *Axiomatibus Histor. aximote* CCLX. p. 512. seq. Nihilominus tamen cum incommoda ex interitu aut captivitate tanti Principis , quorum utrumque facile accidit , longè sint graviora Reipublicæ ,

B

quàm

quàm quæ ex præsentia ejusdem proveniunt commoda, haud exiguus eorum existit numerus, qui negant, Majestaticas personas castra sequi decere. Animadverto Reges Galliaë quando ipsi exercitus duxerunt, frequenter in discrimen adductos. Captus Ludovicus IX. cognomine Sanctus, vid. *Samuel Pufendorf. in der Einleitung zur Historie cap. 5. p. 348.* item Johannes rex *ibid. p. 358.* pariter Franciscus I. *ibid. p. 394.* mortuus etiam ex vulnere in obsidione Rotomagi accepto Antonius Rex Navarraë *ibid. p. 413.* Quantò magis igitur à torneamentis, quæ olim in Gallia principibus sanguinis prohibita fuere juxta *Limneum J. P. Lib. 6. c. 5. §. 43. seq. p. 131.* debebunt abstinere, quoniam (1.) si non patrata cædes, vulnera tamen in plerisque hastiludiis quibusdam concertantium sunt inflicta, idque infortunium regibus quoque obvenire posse, Henricus II. Galliarum Rex tristi exemplo suo confirmat, lege *Tomo II. Pandectarum Triumphalium Modii Librum II. de- que Regis dicti ex vulnere obitu ibid. fol. 191. & (2.)* si majestaticis personis in bello non pugnandum, talia tanto cum periculo conjuncta exercitia supervacanea videri possunt.

XXI.

Verum enim verò Henricus Auceps in primo, Conradus II. in Sexto; in Septimo Henricus III. ac in Duodecimo Henricus VI. Romani Imperatores omnes, depugnarunt, Regum regionumque filiorum catalogum brevitatis causa jam non pertexam: Posse quoque ludicris ejusmodi certaminibus interesse, facile concesserim, modò non incogniti depugnent, nec cum iis, qui armorum tractandorum ignari, quò ratio eorum haberi possit, quemadmodum Conradus II. intecto capite solius Diadematis sui umbra communitus in arenam descendit, ut habetur apud *Modium Tom. II. Lib. I. fol. 34.* Pericula quippe tunc evitari poterunt, perinde ac in venationibus, quæ ob conjuncta sapius pericula ideò principibus non indigna æstimantur.

XXII.

Gregariorum turba qui certabant in Torneamentis minimum Nobilium erat, neque tamen promiscua, sed oportebat eos, qui in numerum eorundem volebant recipi, certo velut instructos esse caractere. Is continebatur in quibusdam articulis sive legibus, in *den Turnier Articula / quarum conditores supra th. IX. & seq.*

& seq. sunt adducti, quasque fusè recensitas exhibet *Modius & Limnæus locis th. XI. citatis.* Breviter ut dicam : Indignus erat, qui admitteretur ad torneamenta Nobilis (1.) blasphemiæ in Deum Ecclesiamque reus. (2.) Qui adversus mandata Imperatoris Imperii-que fecisset constitutiones (3.) qui virginis aut foeminae alicujus si-ve pudicitiae si-ve famæ vim intulisset. (4.) Perfidiae aut perjurii la-be notatus. (5.) Quem constabat proditorem, aut fugæ in prælio autorem, aut segnem fuisse in defendendis ab omni vi civibus, quos defendere poterat pariterque debebat. (6.) Parricida. (7.) Sacrilegus (8.) Prædator, qui-ve alios vel bona eorum modis illi-citis lædere haud dubitasset. (9.) Qui superioribus insciis terra ma-rique novas imponeret exactiones. (10.) adulter æquè ac raptor virgi-num præsertim Vestalium (11.) Mercator ac foenerator (12.) No-vus Homo i. e. qui ex paterna & ex materna linea quatuor insignia (Heerschilde) non haberet, der kein vierschuldiger von Adel. Confer *Theodor. Höpingeri de Jure Insignium Cap. XI. à p. 735. ad 741.*

XXIII.

Insuper non spurii tantum, sed illi quoque, qui à stirpe no-biles duxerant ignobilem uxorem, pariter quoque filii ex ina qualibus hujusmodi nuptiis nati nepotesque in tertiam usque generationem sunt rejecti juxta Statuta Primi Torneamenti enumerata à *Modio c. l. fol. 12.* Quàm benè verò, quamve malè recensiti articuli propositi sint excutere velle prolixum nimis foret; præstitit illud laudatus saepe *Limnæus l. c. à p. 134. ad 151.* qui etiam p. 108. dubium, quod leges hæ su-spectæ ideò videantur, quoniam plurima facinora graviora sint, quam ut pœna exclusionis à torneamentis sufficere possit, ita diluit: apud ve-teres Germanos capitalium & criminalium delictorum pœnam usitatus pecuniariam fuisse, ac nihilominus tamen, ut eorum patratores Magi-stratui ipsam luerint, prohibitos eos fuisse ab hisce hastiludiis. Neque ve-rò cuilibet Nobilium etiamsi nulla ex superio enumeratis laboraret ma-cula, protinus ad torneamenta accedere fuit integrum. Ne enim nume-rus decertantium nimium excresceret, unus tantum pro totius alicujus familiae honore ut decurreret, sancitum erat, exceptis si qui essent, qui jam ante equestri dignitate condecorati pro se rem peculiariter gerendi haberent potestatem, referente *ibidem Modio.*

XXIV.

Ministrantium in Torneamentis alii inserviebant Dirigentibus Personis, pugnantibus alii. Illi dicti sunt servi publici (die Ståbler oder Gesellschaft Knechte) quorum singuli singulis erant Sodalitatibus, insigniti eodem, quo gaudebat Sodalitas signo, puta animalis vel alterius cujusdam rei: Quibus id injunctum muneris præcipuè fuit, ut si quis legis cujusdam reus, indeque pœna dignus in Sodalitio aliquo ludis equestribus sese immisceret, eundem uni ex Heroltis indicarent, proque horum arbitrio pœnam de ipso fumerent. Confer *Modium fol. 12. & 23.* His posterioribus sui ad manus erant servi hoc tamen cum discrimine, ut nemo comitator prodiret, quàm sextus in equo, si Comes esset, quartus si Baro, tertius si Eques, secundus si ex Nobilitate quilibet. Hi id agebant in certamine, ut equum, cui Dominus infidebat, contra adversarium adducerent pugnaque functo Domino ipsum reducerent: Erat autem cautum tum pro certantibus, ne servus manum in fræna ejus, qui cum Domino suo adversâ concurreret fronte, injiceret, tum etiam pro ipsis servis, ne adversa pars ictus quosdam iisdem intentaret spe facilius devincendi antagonistam servo ductore destitutum. Lege *Limnæum d. l. p. 119.*

XXV.

Honorarias personas voco, quod honoris causa torneamentis adfuerint. Atque illæ in primis quidem fuere Uxores Virginesque ac Viduæ Principum è prosapia Nobiliumque oriundæ. Equidem apud Romanos aliquando fœminas in publicis gladiatoriiis ludis depugnasse autor existit *Lipsius Saturnal. Serm. Cap. IV. p. 88.* Platonem quoque per Communionem fœminarum ad perfectionem Reipublicæ futuram, non corporum intellexisse, sed operarum quarumcunque communitatem à *Becmanno* proditum *Meditat. Polit. Cap. IV. §. 6. & Polit. Parallele Cap. IV. §. 3.* At verò eum in finem ad Torneamenta non sunt adhibitæ, sed decurrendi proprius earum campus area erat, choreis post hastiludiorum consummationem epulasque finitas ducendis accommodata.

XXVI.

Quæritur autem: an decorum fuerit fœminis cœtui marium tam frequenti interesse, cum mulieres se debeant domi continere *l. I. C. de offic. diversor. judic. nec virorum se cœtibus immiscere l. maritus 21. C. de procurat.* adeò ut si mulier Circensibus aut Theatris aut Amphithe-

theatris ad spectandum interfuerit ignorante aut prohibente Viro, di-
 vortio locus sit *l. 8. §. 3. C. de Repudiis. Nov. 22. c. 15. §. 1. Novell. 117.
 c. 8.* Et Respondetur, ferente ita (1.) Germanorum consuetudine, (2.)
 usu in Torneamentis recepto, & (3.) ad stipulantibus Maritis ac Parenti-
 bus, nihil ex hac re promanare indecori, praesertim cum leges priores
 longius extendantur in objectione, quam alias patent, postrema eti-
 am juxta Veterum Romanorum à Græcis mutuatum rigorem, à quo
 tamen ipsi ad ultimum destitère, sit accipienda. Ut ideò non inconve-
 nienter jussu Henrici I. Imp. articuli Torneamentorum jamjam appro-
 bandi praesentibus Principibus in Gynecæo sint praelecti juxta *Modium
 c. 1. fol. 9.* ac scæminis id muneris in quo vis ferè Hastiludio commissum,
 ut (1.) pugnas spectarent, (2.) armilustrium insuper unà cum Regibus
 ludorum susciperent, juxta *Limnæum l. c. §. 40.* (3.) strenuè se gerenti-
 bus gratularentur præmiaque erogarent. (4.) ad eos qui futurorum
 torneamentorum Reges electi erant, illud officium deferrent, ac de-
 mum (5.) epulantibus & tripudiantibus torneatoribus se ad socia-
 rent, juxta *Modium fol. 18. & passim.* Poterat enim illustrium scæmi-
 narum praesentia multis stimulus existere & ad pugnandum fortiter, &
 ad candidè tractandum arma. Personis Honorariis eos quoque ac-
 censebis Magnates, qui plus vice simplici non nisi spectatum vene-
 runt.

XXVII.

Materiale Personale excipit nunc Reale. Illud absolvitur ar-
 maturâ & ornatu. Armatura, cum torneamentorum ad unum ferè
 omnia equestria fuerint, equi alia erat, alia equitum. Quoad illam
 vetitum (1.) erat, ne quis fræno, ephippio aliisque phaleris adsutum
 gestaret ferrum, quod cæsim vel punctim ad damnum aliis inferendum
 esset accommodum, quemadmodum & ipso mordaci ac calcitroso equo
 uti erat interdictum. (2.) Ne quis ephippium aut se in eo præter morem
 quibusdam instrumentis confirmaret, sed communi sellæ equestris &
 stapedû usu contentus per omnia esset dexteritate magis sua à deturba-
 tione, quam arte tutus. *Modius fol. 118.* Quoad hanc perinde ut supra
 nec thorax nec clypeus debebat ferro munitus esse aut chalybe; & cly-
 pei quidem non nisi lignei adhibebantur. Pariter instrumenta, quibus
 pugnabatur, clavam equestriem, hastam præpilatam & gladium oportebat
 juxta leges esse præparata, requirebatur quippe, ut gladii undi-
 quaque obtusi latitudo, in mucrone etiam, tres aut duos saltim cum

dimidio digitos æquaret. Caput galeâ tegebatur clausa. Vid. *Limneum d. l. p. 114.*

XXVIII.

Ornatus in torneamentis congregantium partim necessarius, partim arbitrarius existit. Ad necessarium pertinebat signum Sodalitii, in quo pugnaturus tenebat locum, item Clinodia, quæ quidnam fuerint, accuratè nuspiam evolutum invenire potui. Gentilitia tamen cujusvis torneamenti interfuturi insignia fuisse, quibus dignosceretur haud malè colligo (1.) quia aliud commodius signum discriminis, quale tamen Clinodia in torneamentis erant, ad signari nequit, & (2.) in postludio alter alterius Clinodia gladiis diloricare allaborabat. (3.) Equites Clinodiorum, ad discrimen auratorum dicuntur, quod hi signis certis ordinis sui destituantur, ut videre est apud *Beckmannum Polit. Parallele cap. XVI. §. 20.* Ornatus arbitrarius cristas concernebat galearum, & vestimentorum colores. Nam quoad substantiam eorum quibusdam legibus, postquam aliquandiu torneamenta fuerant in usu, fuit cautum: Nimirum ne equites auro, gemmis, vestibusque ex auro textili, aut holosericis uterentur, neve suos equos Damascenis sericisque paludamentis sternerent, non quod talia ordini huic haud convenirent, quare thoraces holoserici, tanquam minus conspicui, gemmæ item ac torques aureæ, modò tectè gererentur, erant concessæ; sed ut tenuioris sortis nobilibus consulere, qui aut domi manere, aut nisi contemptui esse vellent, sumptibus se exhaurire, cogebantur. Confer *Modium fol. 117. & passim.*

XXIX.

Formale Torneamentorum in ritibus consistit essentialibus: Accidentales enim, circumstantias rectius, vel adjuncta nominaveris. Ceremoniæ ac ritus essentielles alii ad ipsum actuale torneamentorum, ad depugnationem scilicet, spectant, alii verò illud antecedunt, alii consequuntur: Nimirum ad constitutum à se tempus & locum quatuor, totidem circulorum reges convenerunt prospecturi ad torneamenta confluentibus Nobilibus de salvo conductu, hospitiiis aliisque, curaturi præterea, ut torneamentorum locus & septa ritè præpararentur. Quod ubi factum die decursionis quivis pugnaturus, exceptis Regibus, Ducibus ac Principibus, nomen suum matriculæ inserendum apud dictos Reges & Heroltos tenebatur profiteri, atque arma sua cum Clinodiis, eorundem ac Gynecæi inspectioni, quæ armilustrum

um

um vocabatur, offerre. Quo facto, partitio galearum in certas Sodalitates est instituta, & cuius Sodalitio suum attributum signum, corona, Leo &c. prælecta item statuta, admonitione addita, ut odia privata, si quæ fortè inter pugnantes existerent, seponerentur.

XXX.

His præliminaribus perfectis reges una cum aliis *th. XVII.* nominatis intra septa constitère defuncturi sua quivis munere, quo cum & sequuti essent certaturi atque funes à ludicræ disciplinæ Moderatoribus incisi, variis commissionibus fuit pugnatum, ita quidem ut primo clavis equestribus, aut etiam hastis tum puris tum præ ferratis concurrerent (hastiludium vocabatur, *das Stechen im hohen Geznuge*) postquam autem à Curatoribus disciplinæ ludicræ tubâ signum datum esset, gladiis res gereretur. Hinc vidisses vibrari clavas, torqueri hastas, quas alter in alterius galeam tam duriter sæpe impegit, ut scintillæ sint excussæ, hastas unas in alterius clypeo in multa frustra comminui, quosdam deturbari ex equis, quosdam galeis nudari: observasses item gladiis Clinodia pugnantium conscindi variè ac diloricari, quæ ferè omnia victorum erant facinora.

XXXI.

Prælia hæc consequiebantur præmia, arenam area: ut primum enim dato signo finis digladiationi erat impositus, illustres spectantium in numero famina futurorum proximè ludorum reges designabant; Hinc gratiæ ab iis actæ, *Sie theilten die Däncke aus*, neque unius illæ erant generis. Sic primo Magdeburgi habito Torneamento, primæ gratiæ actæ sunt Electis noviter ludorum regibus, secundæ Imperatori Henrico aliisque personis honoratioribus, Tertiæ iis, qui strenuè pugnarant, quibus auratus insimul dono datus est gladius. Alia aliis dabantur præmia, quæ nonnulli virginibus ex quarum manu ea acceperant, inter saltandum offerebant. Quartæ & ultimæ iis ex singulis Circulis, qui omnibus armis instructissimi & apparatus magnificentia principes fuerant, quod tamen solum observatum fuisse probabile est, antequam leges latæ sunt vestiariæ. Demum sequebantur epulæ ac saltationes, ubi eam quivis ducebat, à qua gratiarum actionem aut bravium acceperat, quo ordine verò illæ, & quomodo prælatis ardentibus facibus sint institutæ vid. apud *Modium l. c. fol. 19. & passim.*

XXXII.

Adjuncta Torneamentorum sunt Locus & Tempus. Locus certus

certus in quatuor Circulis, penes quos jus torneamentorum existit, nullus erat constitutus, imò nonnunquam extra eosdem aliquis est electus: Præterquam enim quod I. Magdeburgi celebratum sit; IV. Martisburgi, V. Brunsvigæ, VII. Halis Saxonum, IX. Gotingæ exhibita legimus apud *Modium*; ut adeò unica regulam videatur dedisse commoditas, quam respexisse Reges ludorum & principes, quibus jus torneamentorum erat, (nam tantum in Torneamento XIII. quatuor primariis fœminis, quod ea istud præsentia sua condecorandi causa magnos in itinere labores pertulissent, ex singulari concessione permissum, ut indicendorum proximorum ludorum, quibus vellent locis & temporibus potestatem haberent) existimandum venit.

XXXIII.

Dies quoque prorsus erat indeterminatus, neque certi torneamentorum assignati anni. Primis temporibus plurima quotannis instituta sunt, sed cum ea res ob frequentiam & sumtus Nobilitati valdè fieret onerosa, A. MCCCCLXXXV. lex posita, ut non nisi singulis annis singulis celebrarentur, sed quam statim biennio post sunt supergressi.

XXXIV.

De Numero quoque Torneamentorum, qui pariter huc referri potest, non constat, Catalogum eorum contexit *Majolus Dierum Canicularium Part. II. Colloq. VI. p. 497. seq.* qui & traditionibus *Modii* planè conformis est: cum quibus & facit *Hofmannus in Lexico Universali* voce: *Torneamenta* subnexam seriem exhibens, ut adeò celebratum sit:

I. Magdeburgi, A. 935.
 II. Rotenburgi, A. 942.
 III. Constantiæ, A. 948.
 IV. Martisburgi, A. 969.
 V. Brunsvigæ, A. 996.
 VI. Treveri, A. 1019.
 VII. Halæ Sax. A. 1042.
 VIII. Augustæ, A. 1080.
 IX. Gotingæ, A. 1119.
 X. Tiguri, A. 1165.
 XI. Colonia, A. 1179.
 XII. Noribergæ, A. 1198.
 XIII. Wormatiæ, A. 1209.

XIV. Herbipoli, A. 1235.
 XV. Ratisbonæ, A. 1284.
 XVI. Svinfurti, A. 1296.
 XVII. Ravensburgi, A. 1311.
 XVIII. Ingolshemii, A. 1337.
 XIX. Bambergæ, A. 1362.
 XX. Eslingæ, A. 1374.
 XXI. Schaffhusiæ, A. 1397.
 XXII. Ratisbonæ, A. 1396.
 XXIII. Darmstadii, A. 1403.
 XXIV. Heilbronnæ, A. 1408.
 XXV. Ratisbonæ, A. 1412.
 XXVI. Stutgardia, A. 1426.

XXVII.

XXVII. Landeshuti, A. 1439.

XXVIII. Herbipoli, A. 1479.

XXIX. Moguntia, A. 1480.

XXX. Heidelbergæ, A. 1481.

XXXI. Stutgardia, A. 1484.

XXXII. Ingolstadii, A. eod.

XXXIII. Onolsbaci, A. 1485.

XXXIV. Bambergæ, A. 1486.

XXXV. Ratisbonæ, A. 1487.

XXXVI. Wormatiæ, A. eod.

Sed cum ex ipso eodem *Modio* constet de indicto multorum hastiludiorum ab electis regibus termino, quorum tamen nulla post fit mentio, quod actu essent edita, quemadmodum è primo statim & secundo hastiludio apud eum liquet, colligendum, plura habita esse, quàm quot abs *Hofmanno* recensentur.

XXXV.

Accidentium in censum poenas quoque referre quid vetat, quippe, qui ludorum contra leges deprehensi sunt peccasse, pro delicti gravitate, vel adfecti sunt verberibus, postquam de equo ac armatura ipsorum cum iisdem esset pugnatum, septis postque impositi per omne, quo pugna durabat, tempus ephippiis inequitantes; vel planè ob omni torneamentorum jure sunt exclusi. De poenis propter vestimentorum luxum vid. *ib.* XXVIII.

XXXVI.

Cæterum cum res æstimari soleant finibus, de illis quoq; pauca erunt adducenda. Quod si autem curatiùs paulò omnia perpendimus, alium finem propositum fuisse primo torneamentum Auctori, Henrico, alium deinde Nobilitati IV. Circulorum, Imperatoribus sequioris post Henricum ævi & quibusdam Principibus iterum alium deprehendimus. Henricus Imperator, quo tempore consilium de ordinandis torneamentis cepit; reversus erat ex ea expeditione, quâ Hunnos Gothosque sibi subjecerat adjunctus suppetiis, quas plerique Germaniæ Principes viritim comparentes ipsi tulerant. Sed cum cerneret novos ab Obitritis & Hunnis motus imminere, principes autem semel dimissos difficulter ad castra posse revocari, non solum præter convivia, decursiones & belli simulacra tam in equis quàm pedibus exhibuit, ut ejusmodi oblectamentis principes apud se detineret; sed quoque ut domum discedentes commodè reduceret, invitavit ad certum diem omnes principes, comites &c. etiam externos, ut ludis equestribus solenniori celebrandis ritu interessent: Hi igitur cum se filterent, atque hic modus commodissimus deprehenderetur ab Imperatore cogendi ad armorum bellorumque societatem Imperii Proceres,

C

non

non desistebat ille, donec rem omnem perficeret, excluderetque Torneamentorum foetum, iis, quas adduximus, legibus involutum. Confer *Modium Pandect. Triumph. Tom. II. Lib. 1. fol. 5. & 10.* Idem interesse videtur respexisse Henricus VI. Imperator in Ludis Equest. XII. ut colligi potest ex *eodem Modio fol. 63.* Quamvis haud negaverim, voluisse Imperatorem vel maximè, ut strenuiores in ejusmodi belli simulacris exercitati Germani Nobiles evaderent.

XXXVII.

Quatuor verò Circulorum Nobilitas id, quod probabile est, intendebat (1.) ut Nobiles à desidia abstracti exercerentur in armis, quod etiam exercitium, non exclusa tamen gloria, quam plerique festabantur, finem concertantium fuisse arbitror. (2.) ut flagitia varia, quæ tum valdè erant usitata, inter nobiles extirparentur: Quanquam & illud, ut prærogativam scilicet circa torneamentorum jus acceptam consuetudine corroborarent ac conservarent. (3.) neque postremo loco ipsis sæpius fuisse propositum, existimem.

XXXVIII.

Quod ad Imperatores aliosque Principes sequioris temporis potestatem torneamenta indicendi habentibus attinet, constat, præterquam quod modò recensitis causis vel moti sint vel eas saltem obtulerint, animi causa plerumque & ut majus decus, nuptiis, inaugurationibus aliisque hujusmodi actibus conciliarent, ludos equestres exhibuisse, nonnunquam etiam, ut emolumentum exinde aliquod, neque illud exiguum in cives urbis, ubi in arenam descendebatur, derivarent, imò verò interdum alter in alterius æmulationem. Quæ omnia *Modium* evolventi passim se manifestabunt. Legatur v. gr. *d. l. fol. 30. 37. 40. 63. 110. 113. &c.* Equibus colligitur leges equestrium ludorum paulatim esse everfas, quod *Modius* etiam *fol. 116.* conqueritur, eandemque faciem eos, quam apud alias obtinebant nationes, accepisse, ut scilicet sine certis statutis in gratiam sexus sequioris, & oblectationis causa celebrarentur.

XXXIX.

His ita præmissis solliciti esse debemus de Torneamentorum aliqua descriptione. Pontifex dicit, quod sint quædam quasi nundinæ & feriæ, in quibus milites ex condicito (quidam ex conducto, alii edicto legunt) ad ostentationem virium suarum, & audaciæ convenire solent, & temerè congregari. *Can. 1. Extr. de Torneamen. vide Notas in Pan-*

in Pancirolli Memorabilium Part. II. Tit. XX. p. 289. Sed quæ valde inconueniens & ad hastiludia sequioris ævi, ubi abusus multiplex invaluerat, videtur restricta. Aliam exhibet *Limneus l. c. §. 9. p. 100.* Autumarim ego: Torneamenta fuisse exercitia armorum ab Henrico Aucupe instituta, quibus Nobilitas præsertim Germaniæ, secundum præscriptas leges & statuta defungens, ad seria fortitudinis aliarumque virtutum specimina præpararetur. Ut ideò facile constet, longè aliam hastiludiorum apud alias Nationes usurpari solitorum, rationem esse, imò & superiori seculo in Germania editorum, quæ *Modius Tom. II. Pandect. Triumph. Lib. II. à fol. 192. usque ad finem ejus Libri delineavit.*

XL.

Coronidis loco quæritur: Annon incommoda majora fuerint commodis, quæ Torneamenta Germaniæ attulerunt, atque inde sint vituperanda? Rationes dubitandi sunt (1.) Quoniam autoritate Canonis modò citati damnantur: Quod approbat *Antor Notarum in Pancirollum d. l. (2.)* non sine periculo vulnerum ac cædis potuerunt peragi: Catalogum virorum principum in torneamentis occisorum consignavit *Limneus l. c. §. 131. p. 168. seq.* Et vigesimum tertium Darmstadii habitum adeò funestum existit, ut XXVI. unâ clade perierint. (3.) exhauriebantur non solum principes convocantes, quorum sumtibus pugnaturi victitabant; sed vel maximè nobiles sibi, Gynæceo suo, servis, equis, armis de ornatu prospecturi. (4.) Inter convivandum Baccho nimis fuit indultum.

XLI.

Sed Resp. Canonem æquè ac Pancirollum ad duella potius & abusum torneamentorum respicere: Dein Pontificem Pontifici committo, Clementi scilicet V. qui in *Extravagant. c. un.* quod de Torneamentis posuit, prædecessoris sui statutum abrogavit. Ad secundum repono, Navigatio, Metallifossoria, Tormentaria, Chymica & plurimæ artes aliæ sunt periculosæ; Ergò pariter tollendæ? Principum cædes contingere per accidens & fortè nimium temerariis; Darmstadii verò non tam Torneamentum habitum, quàm justum aliquod prælium. Lege *Modium l. c. Tomo II. lib. 1. fol. 103. seqq.* Accedit, quod statutum fuerit, ut nemo nisi Deo prius reconciliatus septa intraret; inter alia quoque priusquam certamen iniretur, Heroltus pugnatuos hortaretur, similtates omnes privatas ad tempus seponerent. Quoad

98
11a
466

tertium Leges latae erant vestiariae adjectis poenae, ut mares nulla conse-
qui praemia possent, foeminae nulla distribuere, utrique vero reliquis
essent despectui, neque ad choreas in primo pari ducendas admitte-
rentur, si qui contra fecisse fuissent deprehensi. Confer supra *thes.*
XXVII. Neque minus de caeteris erat cautum: Id etiam quod Prin-
ceps impendebat, in ipsius redundabat subditos cum foenore. Quar-
tum parili tollitur responso, cum *Wehnerus Observat. Praet. verb.*
zutrincken. p. 724. prodat, mandatum fuisse, ne aliquis depugnantium
cyathos sive funditus, sive ad medietatem hauriendos propinet, aut ejus
rei usum permittat suis servis. Vide *Limneum p. 152.*

XLII. Sed mirari quis posset, quam ob rem adeo in desuetudinem torneamenta venerint,
ut per sesqui seculum non sint conspecta. Causas ejus rei IV. adducit *Haeplingus de Jure*
Insignium p. 739. Praecipuas arbitror (1.) quod legum observantia paulatim desierit: Col-
ligi hoc potest ex *Modio fol. 116.* (2.) Quod & arma & status Germaniae sint mutata, ita
ut neque illorum usus ob desinentem necessitatem torneamenta requireret, neque in-
teresse Principum ac Circulorum illa amplius pateretur.

XLIII. Inquis: Forte autem proficuum esset, si haec Majorum instituta pristino suo
vigori restituerentur, vel si saltem simile quid ad Nobilitatem in armis exercendam
veniret usu, maxime cum *Reinhardus Comes a Solms in Beschreibung des Adels fol. 7.*
monet, daß sie wiederum dergleichen etwas anrichten und ordnen möchten/ damit der
Adel wieder in Tugend und Adelige Werke getrungen und gebracht werde. Verum si-
cut in den Flussjungen nonnunquam veterum more belli simulacra (Turniere) hodie-
num adhuc exhiberi contingit; ita accuratam torneamentorum rationem, prout ea
hactenus est depicta, introducere rursus velle & supervacaneum existimandum & irri-
tum. Neque simile quid torneamentis toti Germanicae Nobilitati utiliter destinabitur:
(1.) Quia illa non amplius ut olim, & ut in Polonia adhuc fieri solevit, in hostem mo-
vet, ut ita tanti sumtus frustra a non paucis impenderentur. (2.) Quoniam arma no-
stri temporis sic comparata sunt, ut difficulter commoda quaedam ludicra pugna pos-
sit institui. (3.) Quod non exigua de Jure indicendorum talismodi exercitiorum sit
futura controversia. (4.) Aemulationes nationum familiarumque nunquam magis
quam hodie timendae, gravissima daturae damna. (5.) Status Principum hodiernus ra-
ro admittat, ut aut ipsi aliorum eant, aut mittant nobiles suarum ditionum, sinantque
eam multis aliis eos coalescere in unum. (6.) Impensae longè majores futurae sint,
quam commoda e velitatione paucorum dierum proventura.

XLIV. Id tamen egregium foret utilissimumque Patriae institutum, si in quavis re-
gione, vel Circulo saltem Germaniae, Gymnasia nobilium fundarentur, in quibus py-
obolis, armis, aliisque ad bellum facientibus tractandis advescerent: Possentque tunc
interdum quorundam Circulorum tyrones convocari in edendis speciminibus cer-
taturi. Videtur illud Gallia intelligere, sollicitate seminariis sibi aliquando profuturis.

XLV. Vela nunc contraho, Te B. L. rogans, considerare velis, in rebus immeris
tot ac infinitis serè circumstantiis, valde nonnunquam dissonis, exactissima quaeque
haud proponi semper posse, ab eo praesertim, qui vice primae ingenii vires peri-
clitatur, atque inde aequi bonique omnia consulere haud graveris.

S D. G.

1017
nc

Præ-N
Exc

Cæter

DOMIN

FLC

PUBLICÆ

RIPTIS

is, Ampliff.
udentissimisq;

JS,
IBUS,
rii Membris

MOTORIBUS

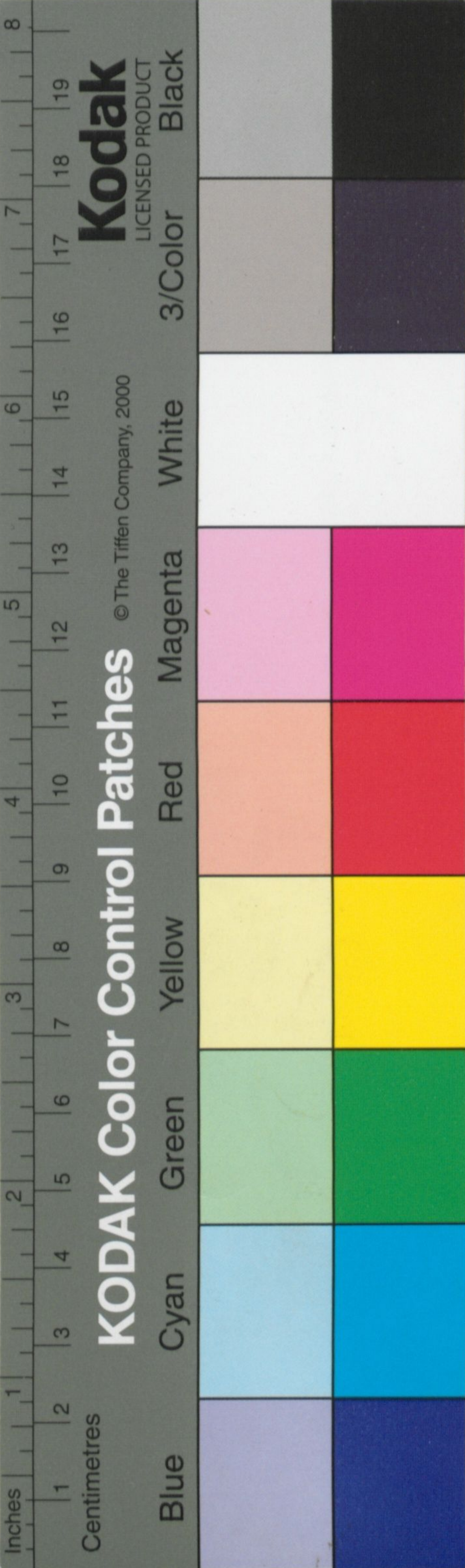
dis

n studiorum

eritatis voto
ert

iffimus

ULTETUS, Lips.

Kodak
LICENSED PRODUCT

© The Tiffen Company, 2000

KODAK Color Control Patches

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8
Centimetres

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

